

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 343.8

Россіхін В. В. Організаційно-правові засади діяльності пенітенціарної системи в Україні (1917–1991 рр.) : [монографія] / В. В. Россіхін. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2015. – 368 с.

У Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими, ухвалених на першому Конгресі Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності і поводження з правопорушниками в 1955 році, вказується, що метою й виправданням вироку, що передбачає позбавлення волі, є кінець-кінцем *захист суспільства та відвертання злочинів, що загрожують суспільству*.

По тому, як суспільство ставиться до своїх співгромадян, що перебувають у місцях позбавлення волі, можна судити і про саме суспільство. Однією з найважливіших умов вирішення завдань формування достовірно демократичної правової держави в Україні є подальше вдосконалення системи місць ув'язнення, створення умов, за яких ув'язнені змогли б після відбуття покарання повернутися до нормального життя й не становити більше загрози для суспільства. У вирішенні вказаних завдань не останнє місце належить не лише власне виправним установам, але і широкій громадськості, яка має бути всебічно інформованою про стан справ у системі виправно-трудоустанов як у минулому, так і зараз.

Актуальність дослідження В. В. Россіхіна обумовлюється тим, що в умовах трансформації всього суспільно-політичного життя країни й проведення найважливіших реформ у різних сферах економіки та політики, а також у сфері пенітенціарної системи важливо об'єктивно вивчити й оцінити досвід, накопичений виправно-трудоустановами. А цей досвід, у тому числі і в радянський період, не завжди був негативним. Його певною мірою можна використати і в сучасних умовах як первинний матеріал, спираючись на який можна вдосконалювати пенітенціарну систему нашої країни.

Автор поставив собі за мету на підставі аналізу широкого кола джерел та наукової літератури дослідити основні аспекти становлення та розвитку пенітенціарних установ в Україні протягом досить значного історичного періоду. У цьому полягають принципова *новизна* роботи та її значення для розвитку історико-правової науки.

Різноманітність проблем історії пенітенціарної системи в Україні й досить значний за обсягом історичний період її розвитку зумовили необхідність дослідження великої кількості різноманітних джерел. Для об'єктивного висвітлення процесів у цій царині дослідник використав різноманітні нормативно-правові та статистичні матеріали, джерела особистого походження. Усе це дає змогу зробити переконливий висновок про *достовірність результатів* дослідження. Структура цієї наукової роботи дозволила достатньо ґрунтовно висвітлити

питання про особливості процесів становлення й головні етапи розвитку пенітенціарних установ у республіці, що теж є важливим компонентом наукової новизни рецензованої монографії. Комплексне узагальнююче дослідження вищевказаного процесу заповнює певну прогалину в історико-правовій науці, дозволяє глибше та ґрунтовніше виявити загальне й особливе у розвитку пенітенціарних установ взагалі й, зокрема, в Україні у вказаний період.

Цілоком можна погодитися з думкою автора, що в умовах формування тоталітарного політичного режиму в радянській Україні на пенітенціарні установи покладалися два основні завдання: виправлення злочинців шляхом морального перевиховання й ізолювання від суспільства класових «контрреволюційних» елементів. Пріоритетним для влади був останній напрям роботи, адже таким чином забезпечувалася ізоляція «інакомислячих», які офіційно були класовими ворогами радянської влади, «шкідливим елементом», що заважав, на переконання влади, побудові нового суспільно-політичного й економічного ладу.

Монографія має ще багато інших переваг та якісних здобутків, проте не позбавлена і деяких недоліків та дискусійних моментів. На наш погляд, автор дещо перебільшує гуманність процедури накладення виконання покарання у первісному суспільстві (с. 15), адже існували покарання за порушення табу аж до смертної кари; жерці могли настільки залякувати покаранням винних у його порушенні, що люди вмирили від жаху, про що свідчить практика деяких племен Полінезії, де зберігся первіснообщинний устрій.

Крім цього, автор допускає деякі неточності у датах. Подаючи періодизацію становлення системи виконання покарань в апараті публічної влади, він називає V періодом період «соціалістичної держави», датуючи його ХХ – початком ХХІ ст. Але до чого тут початок ХХІ ст. як епоха соціалістичних держав? Для початку ХХІ ст. такі держави – виняток, а не домінуюча тенденція. Також на с. 15 автор пише, що «з кінця ХVІІ ст. в Європі починається процес назрівання революційних перетворень – епоха буржуазних революцій (1789–1871 рр.)». Але ж 1789 р. – це не ХVІІ, а ХVІІІ ст.

Монографія лише виграла б, якби автор проаналізував контингент засуджених у кожному з періодів, показав би, за які злочини засуджених у місцях позбавлення волі було найбільше (найменше).

Як нам здається, не зовсім коректними є назви розділу 4 «Еволюція системи виконання покарань УРСР у період тоталітарно-репресивного режиму (1929–1956 рр.)» та розділу 5 «Розвиток пенітенціарної системи УРСР у період лібералізації радянського державного режиму (друга половина 1950-х – початок 1990-х рр.)». У першому випадку неточним є термін «тоталітарно-репресивний режим», оскільки репресії є складовою тоталітарного режиму. У другому випадку період лібералізації радянського державного режиму не поширювався

на всю вказану епоху (друга половина 1950-х – початок 1990-х рр.). 1970–1980-ті роки не можна назвати «періодом лібералізації», оскільки тут чітко проявлялися елементи неосталінізму та відходу від хрущовської «відлиги».

Проте ці зауваження не мають концептуального характеру і стосуються лише деяких неточностей у роботі. Не викликає жодного сумніву загальна наукова цінність монографії В. В. Россіхіна, яка є важливим внеском у розробку актуальної та цікавої проблеми історико-правової науки.

Володимир Греченко,

доктор історичних наук, професор

(Харківський національний університет внутрішніх справ);

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

